

¹ Керімбаев Е.Ә., ² Чжан Цзян Хуа, ³ Шарыпқазы Н.

¹3 курс PhD докторанты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: kerimbay.erzhan@gmail.com

²профессор, Пекин педагогикалық университеті,
Қытай, Пекин қ., e-mail: <zhangjh171@foxmail.com

³оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.,
e-mail: nuriknaiman16@gmail.com

ҚОҒАМДЫҚ ДИПЛОМАТИЯ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚЫТАЙЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

XXI ғасырдағы халықаралық қатынастардың бір ерекшелігі дамыған елдердің өзінің ұзақ мерзімдік халықаралық стратегиясын жүзеге асыру үшін жұмсақ күш тәсілін қолдануы. Мұны соңғы кезде қарқынды дамып, әлемдік қауымдастықтың назарын өзіне аударып отырған ҚХР-дан анық аңғаруға болады. Мақалада ҚХР-дың жұмсақ күш саясатының бір құралы ретінде кеңінен қолданып отырған қоғамдық дипломатиясының теориялық негізіне, өзіндік ерекшеліктері мен бағыттарына сараптама жасалған. ҚХР-дың жүргізіп отырған қоғамдық дипломатиясын жан-жақты қарастыру, оның бүгінгі ұстанып отырған сыртқы саяси принциптерін түсінуге мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: қоғамдық дипломатия, ҚХР, жұмсақ күш, сыртқы істер, АҚШ, Еуропа, қытайлық дәстүрлі мәдениет, Конфуций институты, тіл, мәдениет.

¹Kerimbaev Y.A., ²Zhang Jian Hua, ³Sharypkazy N.

¹3rd year PhD student, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty, e-mail: kerimbay.erzhan@gmail.com

²Professor, Beijing Normal University, China, Beijing: e-mail: zhangjh171@foxmail.com, 13701356373

³Lecturer of Oriental Studies Faculty, Al-Farabi Kazakh National University, Kazakhstan, Almaty,
e-mail: nuriknaiman16@gmail.com

Social Diplomacy and its Chinese Experience

One of the features of international relations in the 21st century is the use of soft power by developed countries to implement their long-term international strategy. This can be seen in the foreign policy of the PRC, which has recently been developing dynamically and attracting the attention of the world community. The article analyzes the theoretical foundations of PRC public diplomacy, its features and development trends, widely used by China as an instrument of soft power policy. A comprehensive consideration of the public diplomacy of the People's Republic of China makes it possible to understand its current foreign policy principles.

Key words: public diplomacy, PRC, soft power, international relations, USA, Europe, Chinese traditional culture, Institute of Confucius, language, culture.

¹Керимбаев Е.А., ²Чжан Цзян Хуа, ³Шарыпқазы Н.

¹PhD докторант 3 года обучения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан г. Алматы, e-mail: kerimbay.erzhan@gmail.com

²профессор, Пекинский Педагогический Университет, Китай, г. Пекин, e-mail: zhangjh171@foxmail.com

³преподаватель кафедры китаеведения, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: nuriknaiman16@gmail.com

Социальная дипломатия и ее китайский опыт

Одной из особенностей международных отношений в XXI веке является использование мягкой силы развитыми странами для реализации своей долгосрочной международной стратегии. Это можно заметить по внешнеполитической деятельности КНР, которая в последнее время

динамично развивается и привлекает внимание мирового сообщества. В статье анализируются теоретические основы публичной дипломатии КНР, ее особенности и тенденции развития, широко используемые Китаем в качестве инструмента политики мягкой силы. Всестороннее рассмотрение вопросов публичной дипломатии Китайской Народной Республики позволяет понять ее нынешние принципы внешней политики.

Ключевые слова: общественная дипломатия, КНР, мягкая сила, международные отношения, США, Европа, китайская традиционная культура, Институт Конфуция, язык, культура.

Кіріспе

Адамзаттың тарихында дипломатия әртүрлі топтың адамдары түрлі туындаған мәселелер мен қақтығыстарды шешу үшін, арадағы қарым-қатынасты реттеу үшін бір-бірімен араласып, келіссөздер жүргізе бастаған кезден-ақ туындаған. Әлемнің барлық халқына және тарихтың барлық кезеңіне қатысы бар оның тамыры өте тереңде жатыр.

Дипломатияның анықтамасы мен түрі өте көп. Мемлекеттік дипломатиямен салыстырғанда қоғамдық дипломатия «қырғи-қабақ соғыс» кезінде пайда болған жаңа термин. Дипломатияның бір категориясы ретінде кең етек алған қоғамдық дипломатия (public diplomacy) қазіргі заманғы әлеуметтік ғылымдардағы талқыға көп түсетін және қайшылыққа толы саласы болып отыр. Бұл терминді алғаш рет ғылыми қолданысқа 1965 жылы Флетчер құқық және дипломатия мектебінің деканы Э. Гуллион енгізді. Бастапқы кезде «насихат» сөзінің орнына қолдану үшін ұсынылған бұл термин, бертін келе біршама эволюцияға ұшырап, мағыналық жағынан байи түсті. Алайда, бертін келе «үгіт-насихат өзара сенімге негізделмеген, көп жағдайда ол саналы түрде алдауға жатады» деген түсінікпен, қоғамдық дипломатияны үгіт-насихаттан бөлек қарастыра бастады. Э. Гуллионның өзі классикалық дипломатия мен қоғамдық дипломатияның айырмашылығын былай деп түсіндіреді: «қоғамдық дипломатия шет елдегі қоғамдық пікір мен көңіл-күйді зерттеу арқылы, сол қоғамдық пікірді қалыптастыратын адамдарды ақпаратпен қамтиды және соларға ықпал ету арқылы ұлттық мүддені алға жылжытады, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етеді» (Edmund Gullion http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Edmund_Gullion).

Саяси тәжірибенің жемісі ретінде қоғамдық дипломатия әзірге тұжырымдамалық деңгейде және қолданбалы зерттеулер тұрғысынан ғана сараптамаға түсуде. Халықаралық дискурста мұндай түсініктің пайда болуы трансшекаралық байланыстардың әртараптану үрдісі-

не және қазіргі заманғы мемлекеттердің әлемдік қауымдастық алдында өз сыртқы саясатының тартымдылығын арттырудағы белсенділігіне байланысты (Gao Fei. 2010: 3-4). Ол ХХІ ғасырдағы ең бір маңызды саяси мәселелердің бірі болып отыр. Дәстүрлі дипломатия мемлекет пен халықаралық қатнастардың ресми өкілдері арасындағы қарым-қатынас болса, қоғамдық дипломатия әдетте жалпы шетелдік қауымдастыққа ықпал ету арқылы адамдар арасындағы диалогқа күш салады. Түрлі мемлекеттердің үкіметі мен зерттеуші ғалымдары қоғамдық дипломатияға қатысты өз анықтамаларын береді.

Қоғамдық дипломатияны зерттеуде, оның түрлі механизмдерін ойлап табуға және оны тиімді қолдануға алдына жан салмай отырған АҚШ мемлекеті болғанымен, соңғы кезде басқа да елдердің ғалымдары мен сарапшылары осы бағытта өздерінің ұлттық тәжірибесін табысты дамытып отыр.

Бүгінгі күні әлемде халықаралық қатынастар саласына қатысты өзіндік түсінік пен теориясын алға тартып отырған мемлекеттердің бірі ҚХР. Бұл мақалада біз ҚХР «жұмсақ күш» саясатын жүргізудегі саяси-дипломатиялық бағытының ерекшеліктеріне тоқталдық.

Негізгі бөлім

ХХІ ғасырдағы халықаралық қатынастардың бір ерекшелігі дамыған елдердің өз ұзақ мерзімдік халықаралық стратегиясын жүзеге асыру үшін жұмсақ күш тәсілін қолдануынан байқалады. Мұны соңғы кезде қарқынды дамыған Қытай мемлекетінен анық аңғаруға болады.

Қытайдың соңғы жылдары қарқынды дамуы, әсіресе әскери қаражатының жыл сайын артуы басқалардың күдік-күмәнін тудырып, «Қытай қаупі» деген мәселе көтерілді. Соған байланысты Қытай әлемнің өзіне деген күдігін сейілтуді және өзара сенімді қатынас орнатуды маңызды орынға қойып отыр (Кәріпжанов Ж., Мұқаметханұлы Н. 2013: 62). Бұған дейін «Қытай қаупі» дегенде көбінесе оның демографиялық қысымы назарға алынатын. Кейін келе Қытай экономикасының

қарқынды дамуына байланысты әлем оның экономикалық экспансия жасауынан үрейлене бастады. Ал Қытайдың әлеуметтік комплексті қуатының өсуі одан қауіптенуге негіз болды.

Қытайдың әскери және экономикалық потенциалының артуы әлемде бұрыннан қалыптасқан күштердің балансын өзгертті. Сондықтан ҚХР үкіметі әлемге «қытай қауіпі» болмайтынын айтып, «Қытайдың бейбіт өрлеуі» ешкімге қатер төндірмейтінін уағыздап, Қытайдың бейбітшіл ел екендігіне сендіру үшін жұмсақ күш тәсілдерін қолдануды жөн санады.

Қытай өзінің бай тарихи, рухани, мәдени мұрасы мен қазіргі таңдағы әлеуметтік-экономикалық дамуына, аса зор қаржылық байлығына арқа сүйей отырып, өздері жөнінде қалыптасқан көзқарасты өзгертіп, әлемді шарпыған батыстың мәдени ықпалын тежеуге немесе онымен бәсекелесуге өзінің ұлттық мәдениетін әлемге шығарды.

ҚХР төрағасы Си Цинпин бір сөзінде «Қытай қай кезде болса да даналық пен ақыл-ой күшін өзінің дәстүрлі мәдениетінен алады; біздің мемлекетіміз бүкіл әлемнің алдында күш-қуатқа ие ел ретінде танылып, өз күшіне деген сенімі зор болуы керек. Кез келген нәрсені батыстың құндылықтарымен өлшеп, соған ыңғайлана бермеуіміз керек. «Ортадан оқшауланбай, онымен тіл табыса білу» принципіне сәйкес өз мәдениетіміз бен көзқарастарымызды насихаттағанымыз абзал» (Мэнди Ли. <http://cul.sohu.com>) деген-ді.

2007 жылы ҚКП ОК бас хатшысы, ҚХР төрағасы Ху Цзиньтао ҚКП-ның XVII съезінде ҚКП «қытай халқының төл мәдениетін, оның құқығы мен мүдделерін сақтау үшін Қытайдың жұмсақ күшінің бір бөлшегі ретінде мәдениеттің рөлін арттыру керек» (Цинь Яцин. Жэньминь Жибао) деп атап көрсетті. Ол қазіргі әлемде түрлі мәдениеттер қақтығысқанда өз елінің мәдениетін, оның қайталанбас бірегейлігін дамыту қажет (Цинь Яцин. 2015.2.) деп санады. Осы съезде ҚКП мәдениеттің жұмсақ күш әлеуетін арттыру міндетін алға қойды.

«Жұмсақ күш» қолдануда Қытай үкіметі ұлттық тілі мен мәдениетін әлемге тарату арқылы мақсатқа жетуді көздеді. Оның бұл саясатын әлем елдерінің оңай әрі тез қабылдауының басты себебі, Қытайдың экономикалық ықпалының әлемде арта түсуінде, сондай-ақ бүкіл дүние жүзіндегі елдермен сауда-экономикалық байланыстарының дамуы мен өзара мүдделілігінің артуында. Сондықтан әлем елдерінің Қытайға деген қызығушылығы артты, оның тілі мен тарихи мәдениетін білуге немесе қытайтануға ынтасы күшейді.

Қытайдың «жұмсақ күш» саясатының тағы бір маңызды бағыты қоғамдық дипломатия болып отыр.

Қазіргі әлемде болып жатқан өзгерістермен қатар Қытайдың статусының нығаюы оның сыртқы саяси бағыты мен дипломатиясында жаңа геосаяси концепциялар мұқтажығын туғызды. Сыртқы саясаттағы мәселелерді шешуде жаңа амал-әрекеттерге баруы «Қауіпсіздіктің жаңа концепциясы», «Дамудағы жаңа көзқарас», «Гармониялды әлем» сияқты құжаттарда көрініс тапты және «Жаңа дипломатия» деген атқа ие болды. Дэн Сяопиннің елге стратегиялық бағыт беретін 28 иероглифтен тұратын концепциясы Қытайдың «Жаңа дипломатия» принциптерінің негізі болды. ҚКП-ның жоғарғы билігінде отырғандарға арналған құжатта «Байыппен бақыла, майданға табанынды мықтап тіре, байсалдықпен төтеп бер, қорғануға шебер бол, аптығып алға шықпа, өзінді жасыра біл, ісінді ілгерілете түс» («冷静 观察, 稳住阵脚, 沉着应付, 善于守拙, 决不当头, 韬光养晦, 有所作为») деген үндеу бар (Усов В.Н. 2009: 842).

Қытайлық саясаттанушы Су Чанхэнің айтуынша Қытай дипломатиясындағы жаңаша ойлау «ашық есік саясаты» басталғаннан-ақ түзіліп, жан-жақты институционалды тетіктердің негізінде жаһандық және аймақтық проблемаларды шешу стратегиясы біртіндеп қалыптаса бастады. 1979 жылдан бүгінгі күнге дейінгі Қытай дипломатиясының дамуын шамамен үш кезеңге бөлуге болады. Яғни, ашықтық реформалары басталғаннан, 1992 жылы Дэн Сяопиннің Қытайдың Оңтүстігіне барғанда сөз сөйлеген аралықты бірінші кезең деп, 1992 жылдан ҚХР Әлемдік Сауда Ұйымына мүше болған 2001 жыл аралығын екінші және 2001-ден бүгінгі күнге дейінгі аралықты үшінші кезең деп қарастырсақ болады (Су Чанхэ. 2005:11).

XXI ғасырдың басында Қытай үкіметі мен халықаралық байланыс саласының мамандары жаһандық, аймақтық мәселелерге жауап ретінде дипломатиялық практикада «дипломатиядағы жаңаша ойлау» (中国外交新思维) концепциясын енгізуді және іс жүзінде қолдануды қажет деп тапты (Су Чанхэ. 2005: 16).

ҚКП XVI съезінде ұсынылып, XVII съездің даму идеяларында жалғасын тапқан «дипломатиядағы жаңаша ойлау» концепциясы «халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға, өзара дамуға ықпал етуге», сонымен қатар, ҚХР ұлттық мүддесін көздеуге шақырады. Ол біріншіден экономикалық дамудың өзегі болса, екіншіден, ұлттық біртұтастықты көздеді. Қытайдың

саясаттанушы ғалымы Ян Цзямянның айтуынша әлемдегі өзгерістер мен дамудың жаңа үрдістері Қытай тарапынан «дипломатиядағы жаңаша ойлау» стратегиясын енгізуді талап етіп отыр (Ян Цземьянь. www.fmprc.gov.cn). Қытай стратегиялық өзара сенімді арттыру мақсатында достық және татукөршілік қарым-қатынас ұстануды және өзінің ұлттық мүддесін қорғауды жалғастыра береді. ҚХР сыртқы істер министрі Ван Идің айтуынша, қытайлық жаңаша дипломатияның ерекшелігі, сыртқы саясат жүргізуде басқа үлкен мемлекеттердің ұстанып отырған дәстүрлі жолынан бөлек, өзіндік жол ұстануы болып отыр. Оның пікірінше, қытай халқының социалистік жүйе мен елдің даму жолын, Қытайдың коммунистік партиясының басшылығын және қытайлық ерекшелігі бар социализмді қолдауы, жаңа дипломатияның негізі болып отыр (Ван И. www.huanqiu.com).

Қытайдың сыртқы саясатты жүргізудегі негізгі дипломатиялық құралдары мен тетіктері Қытайдың «жұмсақ күш» концепциясы мен оның ҚХР сыртқы саясатындағы рөлін зерттейтін мамандардың қызығушылығын туғызып отыр. Бұған қатысты ғалымдар «табиғи» және «жасанды» деп екі жолды көрсетеді. «Табиғи» жол дегені, мемлекет өзінің экономикадағы, мәдениет пен ғылымдағы жетістігіне, ел ішінде және халықаралық аренада жүргізіп отырған саясатының заңдылығына байланысты, өзінің әлемдік қауымдастық алдындағы имиджін автоматты түрде жақсартады. Екінші жағдай, мемлекеттің халықаралық имиджін арттыруға бағытталған ақпаратқа, жарнамаға және үгіт-насихатқа негізделген түрлі амалдар мен әрекеттерге баруды меңзейді. Яғни, мақсатты түрде өзінің «жұмсақ күшінің» бет-бейнесін қалыптастырады. Әдетте ол мемлекеттік дәстүрлі дипломатия, қоғамдық дипломатия және шет мемлекеттердің дамуына көмектесетін түрлі бағдарламалар мен гуманитарлық көмек көрсету арқылы үш бағытта жүзеге асырылады (Радиков И., Лексютина Я.. 2012: 2).

Біз мақалада қарастырайын деп отырған қоғамдық дипломатия концепциясын Қытайда әр түрлі түсіндіретіндіктен, алдымен осыған қатысты терминдерді бір шолып шығайық. Әдетте, Қытайда қолданылатын 对外宣 – duìwàixuān немесе 外宣 – wàixuān терминдері сыртқы үгіт-насихатты білдіреді және ол Қытайдың жеткен жетістіктерін жарнамалауға, елдің имиджін қалыптастыруға бағытталған. Қытай тілінде, басқа тілдерге қарағанда үгіт-насихат сөзі «жаңалықтар тарату», «идеология қалыптасты-

ру» деген сияқты жағымды коннотацияға ие. Кейбір кездерде 民间外交 – mǐn jiān wài jiāo «халықтық дипломатия» немесе 非传统外交 – fēi chuān tǒng wài jiāo «дәстүрлі емес дипломатия» деген сияқты сөздер қолданылады. Соңғы кезде ең көп қолданылып жүрген термин 公共外交 – gōng gōng wài jiāo тіркесі.

Бүгінгі күні бас-аяғы қалыптасқан ҚХР-дың қоғамдық дипломатиясы төмендегідей бір қатар мақсаттарды көздейді:

Сыртқы экспансия емес, өз азаматтарының өмірі мен тұрмыс-тіршілігін жақсартуға бағытталған, үйлесімді қоғам құруға бет алған елдің имиджін қалыптастыру. Дэн Сяопиннің өзі, қытай қоғамын жаңғыртудың негізі ретінде, бақуаттылықтың төменгі деңгейін көздейтін ежелі Қытайдың «小康 – xiǎo kāng» тұжырымдамасын қолданды. Бұл міндет ҚКП-ның XII және XVII съездерінің құжаттарында бекітілді.

Өзара өркендеуге септігін тигізетін, тұрақты да сенімді серіктес елдің бет-бейнесін қалыптастыру. Бейбіт жолмен өрлеу (和平崛起) концепциясы Батыста етек алған қытай қауіпі идеясына қарсы қоятын құрал ретінде пайда болды. Осы идеяның шеңберінде Қытай агрессивті амалдарға жүгінуге ниетті емес, керісінше, достық пен түсіністік негізінде, тең құқылы ынтымақтастық пен қарым-қатынас орнатуға ұмтылатын ел екенін көрсету. Қытай экологиялық, түрлі аурулармен және кедейшілікпен күрес сияқты жаһандық мәселелерді талқылау мен шешуде белсенділік танытып отыр.

Қытай мәдениетін әлем мәдениетін толықтыруға қабілетті ежелгі де бірегей мәдениет ретінде таныту. Бұл бағыттағы саясат Қытай туралы түрлі қатып қалған стереотиптардан ада мәліметтерді таратуға күш салу арқылы ғана, басқа елдердің түсіністігі мен құрметіне қол жеткізуге болатынына негізделген.

ҚХР-дың қоғамдық дипломатиясының маңызды бағыттарының бірі, өзінің ішкі аудиториясына бағытталған іс-шаралар өткізу. Осылайша, Қытай халқының өз еліне деген мақтаныш сезімін қалыптастыру, осы саясаттың бөлінбес бөлшегі (Кривохиж С.В. 2012: 3).

Осы міндеттерді жүзеге асыру үшін ҚХР басшылығы қоғамдық дипломатияның БАҚ, интернет ресурстары, басылымдар, халықаралық мәдени іс-шаралар сияқты қоғамдық құралдарын қолданумен қатар, «Конфуций институты» сияқты өте сәтті шыққан жобаны да кеңінен қолдануда. Бұл құрылымның мақсаты – «басқа елдермен арада достық қарым-қатынас орнату және қытай тілін оқитындардың арасында қытай

мәдениеті мен тілін түсінуді тереңдету» (english.hanban.edu.cn). 2016 жылдың желтоқсан айындағы мәлімет бойынша, әлемнің 140 мемлекетінде 512 Конфуций институты мен 1073 Конфуций сыныптары өз жұмыстарын жүргізіп отырды. Оның ішінде Азияның 32 мемлекетінде 115, Африканың 33 мемлекетінде 48, Еуропаның 41 мемлекетінде 170, Американың 21 мемлекетінде 161 және Тынық мұқиты аймағының 3 мемлекетінде 18 институт бар. Қытай мен қытайлықтардың жағымды бет-бейнесінің қалыптасуына студенттік алмасулардың да тигізген әсері зор. 2010 жылдың өзінде әлемнің 194 елінен 260 мың студент Қытайға оқуға келген. Қытайға оқуға ең көп студент жіберетін елдердің бестігіне Оңтүстік Корея, АҚШ, Жапония, Тайланд және Ресей кіреді. Және бір айта кететін мәселе, қытай тілін оқуға келген студенттердің басым бөлігі Қытайда қалып, жұмыс істеу мақсатын көздеп келгендер (news.xinhuanet.com).

Қытайдың қоғамдық дипломатиясының тағы бір маңызды бағыты, түрлі шет тіліндегі бұқаралық ақпарат құралдар жүйесін дамыту. Бүгінгі күні Қытайдың халықаралық радиосы белсенді жұмыс жасап жатыр, Синхуа агенттігі бірнеше тілде хабар жүргізіп отыр, Қытайдың мемлекеттік тележүйесі (CCTV) соңғы кезде шетелде хабар тарату ауқымын біршама кеңейтті. Онымен қоса, Пекинде жұмыс жасайтын шетелдік корреспонденттердің саны жылдан-жылға артып келеді. Шет елдерге шыққан ҚХР басшылары жиі-жиі ашық пресс-конференциялар өткізуде. Ал, шетелдік журналшылар Қытайда өтетін түрлі ресми жиындар мен отырыстарға еркін қатыса алатын мүмкіндікке ие болды. Осы мақсатта кейінгі кезде интернетті де белсенді пайдалана бастады. Практика жүзінде тікелей қоғамдық дипломатияны жүргізетін басым бағыт ретінде, мемлекет ақпараттық кеңестікті дамытуға қомақты қаржы бөліп отыр. Халықаралық экономикалық форумның жылғы ақпараттық технологиялар бойынша берген есебінде Қытай 2001-2002 64-орында болса (hasp.axesnet.com), 2005-2006 жылы 50-орынға көтерілген (www.unctad.org), ал 2010-2011 жылғы көрсеткіш бойынша 36 шығып, Италия, Бразилия, ОАР және Ресей сияқты елдерді артқа тастаған (www3.weforum.org).

Ауқымды халықаралық іс-шаралар ұйымдастыру да ҚХР-дың қоғамдық дипломатиясының құрамдас бөлігі. Мысалы, 2001 жылы Шанхайда өткен АТЭО саммитін, 2008 жылы Пекинде өткен жазғы Олимпиада ойындарын, 2010 жылы Шанхайда өткен Халықаралық ЭКС-

ПО көрмесін, 2010 жылы Гуанжоу қаласында өткен жазғы Азия ойындарын атап өтсек те болады. 2001 жылы Берлинде өткен Қытай мәдени апталығы, 2004 жылғы Франциядағы Қытай мәдениетінің жылы, 2007 жылғы Ресейдегі Қытай жылы сияқты екі жақты мәдени іс-шаралар да өте белсенді түрде өткізілуде. Мұндай іс-шаралардың елге туристер тартуға үлкен септігі бар, сонымен қатар, мәдени іс-шаралар шетелдіктерді қытайлықтардың өмір салтымен, тұрмыс-тіршілігімен, менталитетімен және бай мәдениетімен таныстыратын керемет мүмкіндік.

Қытай мәдениетін тарату мен Қытай туралы қатып қалған стереотиптерді өзгертумен қатар, ҚХР үкіметі әлемнің артта қалған аймақтарын дамытуға да қомақты қаржы салып отыр. Оның ішінде дамушы мемлекеттердің мамандарын оқыту, кедей елдердің студенттеріне грант беру, еріктілерді тарту сияқты бір қатар әрекеттер бар. Табиғи апаттарда көрсетілетін көмектің де ауқымы кеңейді. Осылайша, ҚХР әлемдік қауымдастықтың жауапты бір мүшесі деген имиджін қалыптастыруда. Өйткені, қоғамдық дипломатияның үгіт-насихаттан айырмашылығы да сол, әлемдік жүйеде лайықты орынға таласы бар екенін нақты іс-әрекетімен дәлелдеп отыруы керек.

ҚХР қоғамдық дипломатиясын қарастырған кезде, тағы бір мән беру керек мәселе, Батыс пен Қытайдың қоғамдық дипломатияға қатысты түсініктерінің әр түрлі болуы. «Жұмсақ күш» концепциясы мен «қоғамдық дипломатия» түсінігі әу баста, Батыстың халықаралық қатынастар теориясында пайда болғандықтан, кейбір кезде батыстық және қытайлық қоғамдық дипломатияны салыстыруда немесе баға беруде белгілі қиындықтар туындайды. Мысалы: ҚХР қоғамдық дипломатиясымен айналысатын институттардың рөлі мен статусына қатысты сұрақтарға жауап табу қиын. Батыстық түсінікке салсақ, қоғамдық дипломатия басқа елдің халқына бағытталған, мемлекеттің саналы түрде жасайтын амал-әрекеттері. Тиісінше, қоғамдық дипломатиямен айналысатын институттар мемлекеттік болуы керек немесе мемлекетке бағынышты болуы керек. Осылайша, қазіргі кездегі ҚХР қоғамдық дипломатиясының мақсаты мен міндеттерін қалыптастыруда және оны жүзеге асыруда ҚКП шетелдегі үгіт-насихат Департаменті мен Мемлекеттік кеңістіктің Ақпараттық Орталығы негізгі рөлді ойнап отыр. Сонымен қатар басқа мемлекеттерге барып, қарапайым бұқара халықпен кездесіп,

белсенділік танытып жүрген Төраға мен премьер министр сияқты ҚКП саяси лидерлері де Қытайдың қоғамдық дипломатиясына өз үлестерін қосып отыр. Мысалы, 2007 жылы Вэнь Цзябао Жапонияға барған сапарында фермерлермен бірге қызанақ егіп, студент жастармен бейсбол ойнады (SiegL.www.chinadaily.com.cn). Қытайдың қоғамдық дипломатиялық стратегиясын қалыптастыруда ҚХР Сыртқы істер министрлігі көп араласа бермейтіндей көрінгенмен, бұл бағыттағы жобалар осы мекеме арқылы атқарылады. 2000 жылы ҚХР СІМ жанынан ең алғашқы халықаралық пресс-орталық құрылды.

Әдетте Қытайдың қоғамдық дипломатиясын қарастырып жүрген батыстық зерттеушілер жоғарыда атап өткен мекемелермен ғана шектелмей, оған ҚХР қоғамдық ұйымдарын да қосады. Өйткені, батыстық түсінікпен мемлекеттік емес акторлар бұл мемлекетке тәуелді емес, өз мүдделері үшін, өз атынан жұмыс жасайтын ұйымдар. Ал, енді қытайлық түсінікке салсақ, қоғамдық ұйымдар толығымен мемлекеттік емес болып саналмайды. Қытайда жұмысын жүргізіп отырған мемлекеттік емес ұйымдар мемлекеттің саясатын түзуде белгілі бір деңгейде ықпал етеді, алайда, сонымен қатар оларды мемлекет те бақылауында ұстап отырады. Осылайша, қоғамдық ұйымдардың басым бөлігі біршама автономды құқыққа ие, мемлекет маңызды деген шешімдерді қабылдағанда ғана қолдау білдірумен шектеледі (Yiyi Lu. www.chathamhouse.org). Қытайлық зерттеушілер осы қоғамдық ұйымдардың мемлекеттік мекемелерден айырмашылығы деп 3 факторды атап көрсетеді.

Біріншіден, олар мемлекеттің бастамасымен, мемлекеттің күш салуымен құрылған жоқ;

Екіншіден, олар өз қызметтерін мемлекеттен бөлек жүргізуде;

Үшіншіден, олар ұйымның жарғысында бекітілген мүдделерге қызмет жасайды;

Кейде, батыстық зерттеушілер қытайлық қоғамдық ұйымдардың жұмысын қоғамдық дипломатияға жатқызады. Мысалы, «Қытайдың шетелмен достық халық қоғамы». Ал, қытайлық

ғалымдар мұндай ұйымдардың қызметін ҚХР үшін дәстүрлі болып есептелетін халықтық дипломатия (民间外交 – min jian wai jiao) саласына жатқызады. Қытайлықтар бауырлас қалалар арасында қарым-қатынас орнату, жергілікті мемлекеттік емес достық қоғамдарын құру, театр труппалары арасындағы барыс-келіс, көркемөнер көрмелері мен шығармашылық ұжымдар арасындағы қарым-қатынастар сияқты іс-шараның барлығын халықтық дипломатияға жатқызады.

Сондықтан, ҚХР қоғамдық дипломатиясын қарастырған кезде, Қытай мен батыс елдері арасындағы саяси құрылымның айырмашылығы, халықаралық қатынастар мен сыртқы саясатқа қатысты мәселелерді зерттеудегі айырмашылықтар сияқты факторларды назарға алу керек.

Қорытынды

Қытайлық ерекшелігі бар «жұмсақ күштің» түйінді элементтеріне қатысты Қытайдың ғылыми ортасында белең алған белсенді айтыс-тартыс, осы концепцияны мемлекеттік деңгейде қалыптастыруға түрткі болды. Қытайлық зерттеушілер мен үкіметі осындай сыртқы саясатта артықшылығы бар тетіктерді барынша тиімді пайдалану үшін, елдің өзіндік ерекшелігін негізге алған модель жасап шығу керек екенін жақсы түсініп отыр. «Жұмсақ күш» концепциясының көп тұсы Қытайдың сыртқы саясаттағы дәстүрлі ұстанымдарына жақсы келетін болғандықтан, ол сыртқы саясаттағы көптеген алдыға қойған мақсаттарына жетуге септігі тиетін бірден-бір ресурстарының бірі болып отыр. «Жұмсақ күштің» қарқынын үдететін негізгі құрал ретінде, қоғамдық дипломатия да Қытайдың қазіргі кезде ұстанып отырған сыртқы саясаттағы бағытымен үйлесім тауып отыр. Дипломатияда қалыптасқан дәстүрлі амал-тәсілдер мен ҚХР тән халықтық дипломатиямен бірлесіп қоғамдық дипломатия да Қытайдың сыртқы саясатын жүргізудегі негізгі құралдарының біріне айналуы мүмкін.

Әдебиеттер

Edmund Gullion [Электронный ресурс]. URL: http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Ed-mund_Gullion (дата обращения: 20.09.2011).

Gao Fei. Discussion papers in diplomacy. The Shanghai Cooperation Organization and China's New Diplomacy. Netherlands, 2010. P. 3-4.

Global informational technology report 2001-2002 [Электронный ресурс]. URL: <http://hasp.axesnet.com/contenido/documentos/harvard%20global%20it%20readiness.pdf> (дата обращения: 20.02.2012).

Global informational technology report 2005-2006 [Электронный ресурс]. URL: http://www.unctad.org/sections/wcmu/docs/c3em29p005_en.pdf (дата обращения: 20.02.2012).

Global informational technology report 2010-2011 [Электронный ресурс]. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR_Report_2011.pdf (дата обращения: 20.02.2012).

Introduction to the «Confucius Institute» Project [Электронный ресурс] // Website Hanban. URL: <http://english.hanban.edu.cn/market/HanBanE/412360> (дата обращения: 12.11.2011).

http://www.hanban.edu.cn/confuciousinstitutes/node_10961.htm

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2013.11.01. (Ян Цземьянь. Новое стратегическое мышление в дипломатии Китая. Ян Цземьянь на мероприятиях, посвященных публичной дипломатии в Сянгане // Министерство иностранных дел КНР. 01.11.2013) [Электронный ресурс]. URL: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/zwbdt1094988.shtml

Number of foreign students in China rise in 2010 [Электронный ресурс]. URL: http://news.xinhuanet.com/english2010/culture/2011-03/04/c_13760778.htm (дата обращения: 12.11.2011).

Sieg L. 'China's Wen has Hard Sell on Thaw in Japan, at Home, 12 April 2007 [Электронный ресурс] // Reuters; and China-daily.com. URL: http://www.chinadaily.com.cn/china/2007-04/12/con-tent_849014_4.htm (дата обращения: 12.11.2011).

Yiyi Lu. The growth of civil society in China, key challenges for NGOs [Электронный ресурс] // Chatham house, Asia programme, February 2005. URL: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Asia/china.pdf> (дата обращения: 12.11.2011).

Ван И. Итоги 2014 года: успешный год дипломатии Китая [Электронный ресурс] // Хуаньцюван. 25.12.2014.) URL: http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2014-12/5290371.html (дата обращения: 08.03.2015).

Кәріпжанов Ж., Мұқаметханұлы Н. Қытайдың сыртқы саясаты және Қазақстанмен қатынасы (2000-2010 жылдар). – Алматы: Қазақ университеті, 2013, -62-б.

Кривохиж С.В. «Мягкая сила» и публичная дипломатия в теории и внешнеполитической практике Китая // Вестник Санкт-Петербургского Университета. 2012. – Выпуск 3.

Мэнди Ли. 习近平为何要求仔细阅读孔子 [Электронный ресурс] = Почему Си Цзиньпин велит нам изучать Конфуция // Хайвай-ван. 2013. 29 нояб. URL: <http://cul.sohu.com/20131129/n390995638.shtml> (дата обращения: 28.07.2014).

Радиков И., Лексютина Я. «Мягкая сила» как современный атрибут великой державы // Мировая экономика и международные отношения. 2012. – №2.

Су Чанхэ. Изучая новую китайскую внешнюю политику: многосторонние международные институты и новое китайское мышление в дипломатии // Мировая экономика и политика. – 2005. № 4. – С. 11-16.

Усов В. Н. Дэн Сяопин и его время. – М.: «Стилсервис». 2009. – 842 с. - ISBN 978-5-93712-009-0

Цинь Яцин. Теория международных отношений должна развиваться разносторонне / Цинь Яцин // Жэньминь Жибао, 11 февраля, 2015 秦亚青. 国际关系理论亦需多元发展//人民日报

Цинь Яцин. Теория реляционности в международной политике / Цинь Яцин // Мировая политика и экономика. – 2015. – №.2. – С. 6 秦亚青. 国际政治的关系理论//世界经济与政治.

Paidalanylğan ádebietter:

Edmýnd Gýllion [Elektronny resýrs]. URL: http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/Ed-mund_Gullion (data obrasheniia: 20.09.2011).

Gao Fei. Discussion papers in diplomacy. The Shanghai Cooperation Organization and China's New Diplomacy. Netherlands, 2010. P. 3-4.

Global informational technology report 2001-2002 [Elektronny resýrs] URL: <http://hasp.axesnet.com/contenido/documentos/harvard%20global%20it%20readiness.pdf> (data obrasheniia: 20.02.2012).

Global informational technology report 2005-2006 [Elektronny resýrs] URL: http://www.unctad.org/sections/wcmu/docs/c3em29p005_en.pdf (data obrasheniia: 20.02.2012).

Global informational technology report 2010-2011 [Elektronny resýrs] URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR_Report_2011.pdf (data obrasheniia: 20.02.2012).

Ian Tszemian. Regýlrovanie kitaiskoi diplomaticheskoi strategii na novom etape [Elektronny resýrs] // 21ccom.net. 20.03.2014. URL: http://www.21ccom.net/arti-cles/qqsww/zlwj/article_20140320102736.html (data obrasheniia: 07.03.2015).

Introduction to the «Confucius Institute» Project [Elektronny resýrs] // Website Hanban. URL: <http://english.hanban.edu.cn/market/HanBanE/412360> (data obrasheniia: 12.11.2011).

Káripjanov J., Muqamethanuly N. Qytadyń syrtqy saiasaty jáne Qazaqstanmen qatynasy (2000-2010 jyldar). – Алматы: Qazaq ýnversiteti, 2013, -62-b.

Krivoij S.V. «Miaгкаia sila» i pýblichnaia diplomatia v teorii i vnesnepoliticheskoi praktike Kitaia // Vestnik Sankt-Peterbýrgskogo Ýniversiteta. 2012. Vypýsk 3.

Mendi Li 习近平为何要求仔细阅读孔子 [Elektronny resýrs]= Pochemý Si Tszinpin velit nam izýchat Konfýtsia // Haivai-van. 2013. 29 noiab. URL: <http://cul.sohu.com/20131129/n390995638.shtml> (data obrasheniia: 28.07.2014).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2013.11.01(Ian Tszemian. Novoe strategicheskoe myshlenie v diplomatii Kitaia. Ian Tszemian na meropratiiah, posviaennyh pýblichnoi diplomatii v Siangane // Ministerstvo inostrannyh del KNR. 01.11.2013) [Elektronny resýrs]. URL: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/zwbdt1094988.shtml (data obrasheniia 07.03.2015).

Number of foreign students in China rise in 2010 [Elektronny resýrs] URL: http://news.xinhuanet.com/english2010/culture/2011-03/04/c_13760778.htm (data obrasheniia: 12.11.2011).

Radikov I., Leksıýtına Ia. «Miagkaia sila» kak sovremennıy atribút velikoi derjavy // Mirovaia ekonomika i mejdýnarodnye otnosheniia. 2012. №2.

Sieg L. 'China's Wen has Hard Sell on Thaw in Japan, at Home, 12 April 2007 [Elektronnyı resýrs] // Reuters; and Chinadaily.com. URL: http://www.chinadaily.com.cn/china/2007-04/12/content_849014_4.htm (data obrasheniia: 12.11.2011).

Sý Chanhe. Izýchaia novıyı kitaiskıy vneshniyú politikú: mnogostoronnie mejdýnarodnye instıtúty i novoe kitaiskoe myshlenie v diplomatiı // Mirovaia ekonomika i politika. 2005. № 4. C. 11-16.

Tsin Iatsın. Teoriia mejdýnarodnyh otnosheniı doljna razvivatsia raznostoronne/Tsin Iatsın// Jenmin Jıbao, 11 fevralia, 2015 秦亚青. 国际关系理论亦需多元发展//人民日报

Tsin Iatsın. Teoriia relatsionnosti v mejdýnarodnoi politike/Tsin Iatsın// Mirovaia politika i ekonomika. –2015. –№.2. –С.6 秦亚青. 国际政治的关系理论//世界经济与政治.

Van I. Itogi 2014 goda: ýspeshnyı god diplomatiı Kıtaiia [Elektronnyı resýrs] // Hýantsıyvan. 25.12.2014.) URL: http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2014-12/5290371.html (data obrasheniia: 08.03.2015).

Yiyi Lu. The growth of civil society in China, key challenges for NGOs [Elektronnyı resýrs] // Chatham house, Asia programme, February 2005. URL: <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Asia/china.pdf> (data obrasheniia: 12.11.2011).

Ýsov V. N. Den Sıaopin i ego vremia. — M., «Stilservis» 2009. — 842 b. — ISBN 978-5-93712-009-0